

חיסמונת יאיר צבן

ב-5 ביוני השנה (איזו סימליות!) הודיעו כלי התיקשות על הצטרפותו של יאיר צבן ("מראשי של"י") לחטיבת מ"ם במערך. זאת, לאחר שעל פי עדותו-הוא, ניתק את עצמו מתנועת של"י בשלושה שלבים. הראשונה - לפני כשלוש שנים (למחרת הבחירות לכנסת התשיעית, היינו: כחודשיים-שלושה בלבד לאחר הקמת מנהל של"י!), כאשר הודיע לעמיתיו בשל"י כי אם אמנם תמומש המגמה להפוך את של"י מרשימת-בחירות פדרטיבית גרידא לתנועה מאוחדת - מקומו לא יכירונו בה: לאחר מכן - לפני כשנה,

השפויים בתוך המערך" (יוסי שריד, או "חלקים במפ"ם").

אני חייב להודות, כי במה שנוגע לצבן הוא אינו מקל עלי את הוויכוח בנקודה זו. במאמרו ב"על המישמר" הוא סותם מראש כל פירצה אפשרית בטי-עונו, וקובע, עוד בטרם יעשה זאת בר-פלוגא כלשהו: "...כל צעד חיובי (של המערך) וכל רמז-למורה מת-קזיזים בהיפוכם, וכל אלה יחד מצויים בצילה של ריבנות קשה כשאלו, הפוכה לכל יצר, ואינה מביטה לשום ברית - - - החשש שתהא זו חזרה לשלטון ללא חזרה בתשובה, וממילא - נעדרת תש-בות ראויות לשאלות המציקות של הווייתנו הלאומית והחברתית. במצב-דברים זה, לא התיקווה המרגינה ולא הסיכוי המתחדש, לא אלה משמשים כמניע להכ-רעה שהכרעתי." עד כאן באשר למערך, אך-בלוק. ובאשר למפ"ם, אין צבן מעלים מקוראיו כי היו ויש לו עימה חילוקי-דעות, שאת טיבם אין הוא מפרש. מהו, אם כן, המניע לצעדו? "חרדה גדולה", אומר צבן, "חרדה משולשת". ראשית, חרדה מפני עצרת תהליך השלום ואולי אף התדרדרות למילחמה חדשה. שנית, חרדה מפני שאב כלכלי וחברתי שטרם ידענו כמותו. שלישית, עירעור מרחיק-לכת של אושיות המישטר הדמוקרטי, אשר יזון על-ידי שני התהליכים הקודמים שמפניהם הוא חרד. והוא ממשיך וקובע, כי הסיכוי הריאלי היחיד לביטול תוקפן של החרדות טמון בשני גורמים: (א) ביכולת להבטיח למערך הישג אלקטוראלי מרחיק-לכת,

השמאל הקטן, הפאתטי, מחלבט ומחייסר בנסינות מחוסכלים

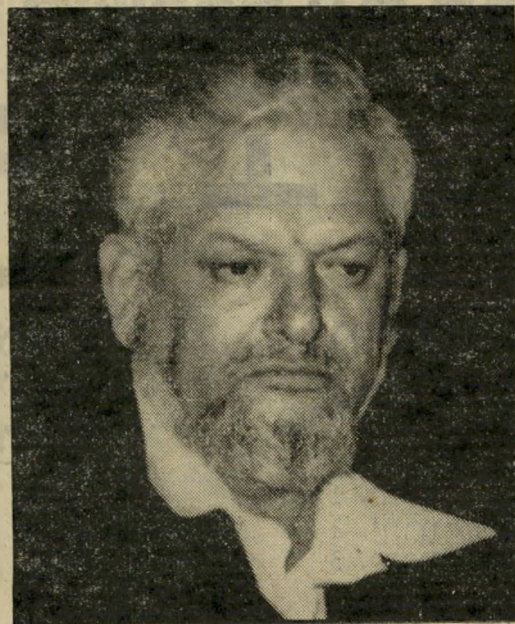
כאשר התפטר מהנהלת של"י ומתפקידו הציבוריים כראש סיעתה בהסתדרות, וכניגה בהנהלת הקונגרס היהודי העולמי (הוא עשה זאת, כזכור, כדי לשקוד על כינוסה של מורשת הד"ר משה סנה המנוח, וכדי ליטול "פסק-זמן" להירהורים על מצבה של תנועת-הפעלים הישראלית); ולבסוף - לפני כחצי-שנה, כאשר נמנע מלהתפקד לקראת ועידת-האיחוד של תנועת של"י, וכך פרש ממנה סופית.

למחרת פירסום הידיעה הנ"ל, היינו ב-6 ביוני, פירסם צבן מאמר מקיף, בעל אופי פרוגרמטי, ב"על המישמר", בו הבהיר את המניעים והמשמעויות של הצעד שנקט (כדבריו: "לאחר התלבטות קשה ושיקול-דעת ממושך").

את יאיר צבן אני מכיר מזה כ-11 שנה, מאז פרישתו ממפ"ם עקב הצטרפותו למערך עם מפלגת העבודה. דרכינו נצטלבו רבות במערכות הציבוריות של השמאל הרדיקאלי החוץ-מימסדי על גילוליו השר-נים. כן, זה השמאל הקטן, הפאתטי, המתלבט רעיר-נית, המתייסר ויסורי-שאל בנסינות מתסכלים של התנבשות אירגונית. היו לנו לא פעם חילוקי-דעות, אך למדתי להוקיר את האיש, את כישוריו האינטלקטרי-אליים, את אופקו הרחבים, את מסירותו לעיקרי אמנותו ותפישת-עולמו, את יושרו האיש, ולא פחות מכל אלה - את מידת החברות הטובה ויחסי-האנוש החמימים שנצטיין בהם. הערכתי זו שמורה לצבן גם כיום, לאחר שנקט צעד שאינו מקובל עלי מכל וכל. משום כך, אני מקבל כפשוטם את הדברים שכתב בנואמר, בו ניסה להבהיר את מניעי פרישתו משל"י והצטרפותו לעת כזאת למפ"ם-מערך. כלל לא עולה בדעתי לחשש בהם כוונות נסתרות.

בראשית מאמרו כותב צבן, כי הוא "חש חובה ציבורית, ואף צורך אישי" להבהיר את משמעות הצעד שקטש בו. אף אני כך: אף אני חש חובה ציבורית וצורך אישי להתמודד עם הסוגיות המרכזיות שהעלה צבן במאמרו. איני נושא עיני להתנצחות אישית עימו. יאיר הוא בן-חרורן בחברה דמוקרטית, ורשאי, כמובן, לבחור את ביתו הפוליטי והרעיוני על פי מיטב שיקר-ליו ומצפונו. אך מאחר שכמה אישים בשל"י נקטו בצעד דומה, מכוחם של שקולים דומים, עוד לפני צבן (השמועה אומרת כי יש כאלה המתעתדים ללכת בעקבותיו), הרי שמדובר ב"תיסמונת" - סינדרום בלע"ז - אשר יש בהחלט מקום להתמודד עם היבטיה הציבוריים, הרעיוניים והפוליטיים.

מבחינה מיבנית, נחלק מאמרו של צבן לשני חלקים: בראשון מסביר הוא את מניעי פרישתו (התלת-שלבית) משל"י, ובשני את מניעי הצטרפותו למפ"ם. הייתי מעדיף ללכת בסדר הפוך, ולהתייחס תחילה למניעי ההצטרפות למערך (יש שהצטרפו למפ"ם, ויש שעשו קיצור-דרך והצטרפו במישרון למפלגת העבודה). אין ספק: לשל"י יש בעיה. מחדיגאס, שעה זו היא שעתה היפה. יוזמת הנשיא אל-סאדאת, וההתפת-חויות שבאו בעקבותיה, הוכיחו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים את קפוטם של עיקרי תפיסתה. השלום עם מצרים לא יכול היה להיחשב, אלא על בסיס העיקרון של"י דגלה בו בריש-גלי, ויתר הכוחות הפו-ליטיים במדינה ידעו אל-כונן כי אין דרך אחרת זולתו אך חששו להודות בכך, לאמור: שלום מלא ואמין תמורת נישוי מלא של השטחים הכבושים. גם כיום יודעים רבים וטובים (אך מסרבים להודות בכך), כי שלום מקיף וכולל לא יושג ללא פתרון הבעיה הלאומית הפלסטינית על בסיס עקרון ההגדרה העצמית, והיחיד-רות והכרה הדדית בין הציגויות המוסמכות של הפלס-טינים ושל מדינת ישראל. וזהו בדיוק מה של"י תו-בעת. אולם, מאידך, קיים קילוח דק אך מדאג של חברים משל"י ושל מצביעי-בכוח, המצטרפים למערך או מבטיחים לו את קולם בבחירות הבאות. יש העושים זאת בצל הסיסמה, "צריך להוריד את ממשלת הליכוד", מבלי לתת את הדעת לשאלה, מה יעשה (או לא יעשה) המערך, אם וכאשר יחזור לשלטון. אחרים עושים זאת בצורה מפוכחת; היינו - ללא אשליות באשר לביצועיו העתידיים של המערך, אך במגמה, להיאבק מבפנים" ו, לחזק את הכוחות

יאיר צבן

עד כדי רוב מוחלט. ו(ב) באפשרות "להטות את חוגת המדיניות של הממשלה העתידה ככל-האפשר שמאלה". ושוב, אולי כדי לרכוש לעצמו פוליטי-ביטוח, נוספת על כל קודמותיה, חוזר צבן ומסיג את הערובה שה"הישג האלקטוראלי מרחיק-הלכת" למערך אכן יוכל לעמוד בפרץ. הוא עצמו מדיר ערובה זאת כ"חלקית, יחסית, מאוד-לא-ודאית, אך היחידה האפ-רית כיום..." ואתה, לך והתוכה עימו לאחר כל זאת...

החרדה המשולשת של יאיר צבן היא החרדה של כולנו. הוא הטיב לנסח את החרדות הללו, ויכולנו להוסיף עליהן כהנה וכהנה. חשוב על כן לומר חד-משמעית: ממשלת הליכוד חייבת ללכת! זוהי היום נחלת חלקים נרחבים בעם, וקיימת סבירות גבוהה שהמערך ייקרא, מכוח תוצאותיהן של הבחירות ה-באות, להרכיב את הממשלה הבאה, גם ללא עזרתו של צבן. אך יש להשמיע באוזני צבן שתי הערות מקדימות, בטרם אגיע אל גוף טעונו: ראשית, אין כל ערובה כי "הישג אלקטוראלי מרחיק-לכת" (כלומר, רוב אבסולוטי) למערך, הוא אשר יבטל תוקפן של החרדות, באשר יקנה למערך כוח-עמידה מול הכתיבה של שותפים קואליציוניים בכוח. סביר להניח כי בעייתו הקשה של המערך לא תהיה התמקחות עם כוחות שמחוצה-לו, אלא ההתמודדות בין ניצים ויונים בתוכו. אך, מאידך, קיימת סכנה ממשית מאוד כי לכשיזכה ברוב מוחלט, יעביר המערך, על יונו וניצו, חוק לשינוי שיטת הבחירות, על כל ההשלכות האנטי-דמוקרטיות הנובעות מכך. היכן הערובה מפני תעלול זה? האם החרדה מפני מהלך כזה כלולה ברשימת חרדותיו של צבן? ובאשר רצונו להחזיק את מפ"ם (יחסית לשתופיה במערך), גם אילו מצוואת בכל ליבם. יחסי-הכוחות בין מרכיבי המערך מצולמים את

המנב כפי ששרר עם כינון המערך, בשנת 1969, ועומ"דים על יחס של 1:7, לאמור: ח"כ ממפ"ם על כל שבעה ח"כים ממפלגת העבודה. יחסי-כוחות אלה אינם ניתנים לשינוי ולעירעור, בין אם הגדל מפ"ם ובין אם תקטן, אלא אם כן יוסכם בין השותפים לפתוח מחודש את הסכם המערך. ספק אם מפ"ם מעוניינת ב"פתיחה" כזאת, וטעמיה עימה.

ולגופו של עניין: אני חוזר וקובע כי יש לתת עדיפות עליונה להפלת ממשלת הליכוד, ואין כמעט ספק שכל ממשלה שירכיב המערך תהיה עדיפה על ממשלת הקליקולים הלאומית המשטה בנו כיום. אך גם לאחר קביעה עקרונית זו, אין לשכוח כי המערך סיפק לאחרונה הוכחות משכנועות-למדמי כי הוא מהווה בכל זאת חלק בלתי-נפרד של היגדול המיפלאצתי הקרוי "קונסנזוס לאומי" בתחומים העיקריים של חינוך, מיד-ניות ה"קונסנזואלית" של המערך נקבעה בעבר, וללא-ספק תיקבע גם בעתיד, מכוחה של פשרה-על-גבי-פשרה בין מרכיביו ומרכיבי-מרכיביו.

הבה נניח, לצורך הדיון (הנחה שאין לה, בעצם, על מה להתבסס), כי עם הצטרפו למפ"ם יימנה צבן על "האגף השמאלי" שלה. הוא יצטרך להמתין תחילה לפשרה שתושג בין האגף הזה לבין האגף הביטחוניסטי של מפ"ם (זה הדוגל ב"תיקני גול ביטחוניים לא-קוסמטיים, ושוולל לחלוטין כינונה של מדינה פלס-טינית עצמאית לצד מדינת ישראל). פשרה זו תצטרך, בתורה, להתפשר עם הפרשה שתושג במפלגת העבודה בין יוסי שריד ועמוס דר, בין פרופ' זאב שטרנהל ודני רוזוליו, ובין א.ב. יהושע וישראל גלילי. אפשר להניח, ללא חשש טעות, כי החוגה תיעצר בקירבת "תוכנית אלון", המבטאת תיאבון טריטוריאלי בריא. נו, אם זה מה שעשוי לשכך את חרדותיו של צבן, הרי שכל יום של חברותו ופעילותו בשל"י היה כנראה בגדר מקח-טעות.

על פי עדותו-הוא, עזב יאיר צבן את של"י משום שלא יכול היה "להצטרף למיסגרת תנועתית-מיפלאצית מאוחדת, שאין לה בסיס רעיוני מוסכם, ושאינה יכולה להגדיר עצמה כתנועתו של השמאל הצינוני-סוציאליסטי". כמו כן מזכיר הוא, כמעט באקראי, ש"חילוקי-דעות וויכוחים פנימיים בכמה וכמה שאלות יסודיות" סייעו להחלטתו לפרוש, אך אינו נכנס לפרטים.

הטיעון ה"רעיוני" הוא טיעון הנשמע בתוך של"י לעיתים מזומנות, חשוב, על כן, לומר: מפלגה פולי-טית איננה בהכרח חוג רעיוני. יש, כמובן, יתרונות למפלגה שבבסיסה קיימת לכידות (cohesiveness) רעיונית, אך אין זה תנאי בליעבור לקיומה. אם הברירה היא בין מפלגה מלוכדת רעיונית אך שסועה פוליטית, לבין מפלגה בעלת מכנה משותף פוליטי איתן המפגישה בתוכה אסכולות רעיוניות שונות, בלתי נוגדות, ומפרות זו את זו האדדי, כי אז אין ספק שעדיפה בעיני האפשרות השנייה. ועוד: נער הייתי, ולא נעשיתי בינתים, עזיר יותר, וראיתי במו עיני "סוציאליסטים" כשרים, "מארכסיסטים" גדולים, שידעו לספק לגיטימציה מארכסיסטית לסיפוחים טריטוריא-ליים בסדר-יגודל שונים ולקיפוח זכות ההגדרה העצ-מית של העם השכן.

יסלח לי איפוא יאיר צבן, אם אינני קופץ לדום ומצדיע כל אימת שאני רואה לנגד עיני ציוני-סוציאליסט בעל תעודת-הכשר רעיונית. אני מעדיף להציג לו שתיים-שלוש שאלות באשר לתעודת-הזהות הפוליטית שלו. זהו, בעיני, הקריטריון המכריע.

בילה קר אחד, בינואר 1977, באחד מאותם דיור-נים מתישים שהביאו בסופו של דבר להקמת מחנה

..סוציאליסטים ו..מארכסיסטים

תאבי סיפוחים וקיפוחים

של"י, ישבה חבורה של כ-30 איש בדירה ירושלמית, והחליפה דעות בנושא זה. אמר אז הסופר א.ב. יהושע: "יש הצדקה להקמת המחנה הזה, ולו אך כדי שיהיה מי שיאמר לעם ישראל כי אין מנוס מלשאת-ולתת עם אש"ף על פתרון הבעיה הפלסטינית" (ראוי להזכיר בהקשר זה, כי יאיר צבן וחבריו נהגו למתוח ביקורת על המגעים שקיימו חברים משל"י, פעילי המועצה הישראלית לשלום ישראל-פלסטיני, עם ניציים מתונים של אש"ף. הם ראו בכך, לימוד סניגוריה על אש"ף").

אני, כשלעצמי, נזקק להגדרה תמציתית יותר לציי-דוק קיימה הייחודי של של"י. אני חוזר בזה על דברים שאמרתי בוועידת האיחוד של של"י, לאמור: "הקו האדום, הנפרד בין של"י לבין הכוחות הפוליטיים האחרים, הוא הקו הירוק". ואידך זיל גמור. ביום בו לא ניתן יהיה עוד, חלילה, להחיל על של"י את ההגדרה התמציתית הזאת, תימצא מלוא ההצדקה ל"תיסמונת צבן". עד אז (ואני מקווה כי יום זה לא יבוא), חייבת של"י לשאת בעונו ובאמנה את המסר הייחודי שלה, בנושאי הביטחון והשלום, הכל-כלה והחברה. אין מי שייטיב לעשות זאת ממנה.

יוסי אמיתי, קיבוץ גבולות